

İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI'NIN TÜRKİYE, ABD VE RUSYA MEDYASINA YANSIMASI*

Tabriz Gurshad SAMADBAYLI** Elif ŞEŞEN***

REPRESENTATION OF THE SECOND KARABAKH WAR IN TURKISH, AMERICAN AND RUSSIAN MEDIA

Özet

Uzun bir tarihsel sürece dayanan anlaşmazlık ve çatışmalar, Azerbaycan ile Ermenistan arasında iki büyük savaşa dönüşmüştür. İlki 1990'lı yıllarda ve ikincisi de 2020 yılında yaşanan iki savaş, insani ve ekonomik açıdan hem ülkelere hem de bölgeye büyük zarar vermiştir. Bölgesel olmasına rağmen dünya genelinde değişen enerji ve güç dengeleri nedeniyle İkinci Karabağ Savaşı'nın geniş bir coğrafya üzerinde etkileri olmuştur. Nitekim ABD ve Rusya gibi uluslararası güçlü aktörlerin müdahale ve söylemleri de bunu desteklemektedir. Günümüzde çatışmalar ve savaşlarda insanların temel bilgi kaynağı medyadır ve medyanın olayları nasıl yansıttığı ülkesel, bölgesel ve küresel ölçekte askeri ve diplomatik ilişkileri etkilemektedir. Savaşla ilgili haberlerde öne çıkan aktörler olan Türkiye, ABD ve Rusya medyasında İkinci Karabağ Savaşı'nın nasıl temsil edildiğine dair genel bir tablo çizmeyi amaçlayan bu çalışmada, üç ülkede en yüksek tiraja sahip üçer gazetenin internet sitelerindeki haberlere içerik analizi yapılmıştır. İkinci aşamada ise her ülkeden bir gazetede ilgili haberlerin söylemleri çerçeve analizi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde, ülkelerin savaşa dair genel diplomatik tutumlarının medyalarına da yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Karabağ, İkinci Karabağ Savaşı, medya, savaş, temsil

Abstract

Disputes and conflicts based on a long historical period turned into two big wars between Azerbaijan and Armenia. Two wars, the first in the 1990s and the second in 2020, caused great damage to both countries and the region in terms of humanitarian and economic aspects. Despite being regional, the Second Karabakh War had effects on a wide geography due to the changing energy and power balances around the world. As a matter of fact, the interventions and discourses of powerful international actors such as the USA and Russia also support this situation. Today, the main source of information for people in conflicts and wars is the media, and how the media reflects the events affects military and diplomatic relations on a national, regional and global scale. In this study, which aims to draw a general picture of how the Second Karabakh War was represented in the media of Turkey, the USA and Russia, which are prominent actors in the news about the war, a content analysis was made on the websites of the three newspapers with the highest circulation in three countries. In the second stage, the discourses of the relevant news in a newspaper from each country were analyzed by frame analysis. As a result of the analysis, it was concluded that the general diplomatic attitudes of the countries towards the war were also reflected in their media.

Keywords: Karabakh, Second Karabakh War, media, war, representation

* Bu çalışma, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı'nda kabul edilen "İkinci Karabağ Savaşı'nın Medyada Temsili" başlıklı tezden üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Araştırmaları ABD, kursatsemdebeyli@gmail.com, Orcid: 0000-0001-6311-0192

*** Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Araştırmaları ABD, elifsesen@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8513-9647

Giriş

Güney Kafkasya'nın bir parçası konumundaki Dağlık (Yukarı)¹ Karabağ, günümüzde Azerbaycan ile Ermenistan arasında tarihsel arka planı çok eskilere dayanan, uzun bir süre çözümsüz kalan, bölgesel olmasına rağmen uluslararası gündemi de meşgul eden (Zor, 2018: 57) bir konudur. Bugün gelinen noktada 1990'lı yıllarda yaşanan ilk ve 2020 yılında yaşanan ikinci savaş sonrasında etkileri gelecek yıllarda daha iyi anlaşılabilir bir tablo karşımıza çıkmış durumdadır. Dağlık Karabağ, aslında SSCB'nin yıkılışı sonrasında bağımsızlığını kazanan Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki gergin ilişkilerin en önemli başlıklarından biri olup bu sorun iki ülkenin bölgesel ve uluslararası ölçekte kurdukları ikili ya da çok taraflı tüm siyasal, diplomatik, askeri ya da ekonomik ilişkilerin de temel belirleyicisi konumundadır. Geçmiş daha eskilere dayanmakla birlikte Dağlık Karabağ sorunu 1980'li yıllardan itibaren katlanarak büyümüştür.

Siyasi anlamda bir yanda Azerbaycan ile diğer yanda Ermenistan ve Dağlık Karabağ Cumhuriyeti arasındaki bir çatışma olarak görülen Karabağ sorunu, son derece karmaşık ve çok katmanlıdır. Hem büyük hem de bölgesel jeopolitik aktörler karışık çıkarılara ve görüşlere sahiptir ancak hiçbirinin çatışmanın çözümünü için gereken kapasite, arzu veya tek başına yeterli siyasi etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Dağlık Karabağ sorunu ile ilgili ülkeler arasında doğrudan taraf olan Azerbaycan ve Ermenistan dışında, Rusya, ABD, Türkiye ve İran; uluslararası örgütler arasında ise NATO, AB, BM ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) öne çıkmaktadır (Latifaci, 2011: 2). Sovyetler Birliği'nden sonraki süreçte bölge içinde ve dışında başta Rusya, ABD ve İran olmak üzere devletlerin bölge üzerindeki çıkarlarının yeniden şekillenmesi, Dağlık Karabağ sorununu Kafkaslar'dan Orta Asya'ya kadar uzanan geniş bir alanda ekonomik ve coğrafi bir rekabetin merkezine yerleştirmiştir (Ekici, 2017: 70). Dağlık Karabağ sorununun dünya gündemine girmesinde bölgenin petrol kaynaklarına sahip olmasının ve bağımsızlıklarını yeni kazanan cumhuriyetlerin istikrarsızlık içerisinde bulunmasının da önemli bir payı vardır.

¹ Konuyla ilişkili bazı metinler bölgeden kısaca "Karabağ" olarak bahsetse de Karabağ ile Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi'nin (DKÖB) aynı koluma karşılık gelmediğini ifade etmekte fayda vardır. DKÖB, 18.000 km² yüz ölçümüne sahip olan Karabağ'ın yalnızca 4.392 km²lik alanını kapsamakta olup yüzey alanı Karabağ bölgesinin yaklaşık dörtte birine tekabül etmektedir (Acar-Çemrek, 2005: 123).

² Uluslararası krizler sırasında haber söylemi, kamuoyu ve dış politika arasındaki karşılıklı ilişki, kitle iletişim araçları ve çağda dış politika çalışmalarında önemli ve karmaşık konulardan biri haline gelmiştir. Örneğin Bennett ve arkadaşları (1997) olayların medyada yer almasının ve haber söyleminin dış politika konularında kamuoyunu etkilediği sonucuna varmışlardır. Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Adams (1987); Baum ve Potter (2008, 2019); Bloch-Elkon (2007); Soroka (2003).

Uluslararası çatışmalarda medyanın kamuoyu üzerindeki etkisi ülkelerin hem iç hem de dış politikalarını etkileyebilmektedir². Haber medyası bir konu ile ilgili bir ülkedeki genel atmosferi anlayabilmek için bakılması ve anlaşılması gereken ilk mecra olarak öne çıkmaktadır. Haber metinleri oluşturulurken çok çeşitli faktörlerin etkisi altındadır ve faktörler aynı zamanda haberlerin gerçekliklerini de ifade etmektedir. Bu da medyanın haberdar etme görevini yerine getirirken ulusal ya da uluslararası ölçekte bir temsil görevi de üstlendiğine işaret etmektedir (Yağlı, 2007: 359). Bu bağlamda, ikinci Karabağ Savaşı'nın haber metinlerine nasıl yansıdığı bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada, savaşın Türkiye, ABD ve Rusya, bir başka deyişle konuyla yakından ilgili ülkelerin medyalarında nasıl ele alındığının analiz edilmesi amaçlanmıştır. İki aşamalı bir yöntemin uygulandığı çalışmada üç ülkedeki üçer gazetede haberler incelenmiştir. İkinci Karabağ Savaşı'nın medya temsilinin çözümlenmesi konunun uluslararası boyutlarının anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca olayla ilgili üç önemli ülkenin haber medyası üzerinden yapılan çalışma ülkeler arasında karşılaştırma yapmaya da imkân tanımaktadır.

İkinci Karabağ Savaşı

Geçmişten bugüne çok sayıda medeniyete ev sahipliği yapmış Karabağ, coğrafi açıdan Kür ve Aras nehirleri ile Gökçe Gölü arasında uzanan dağlık bölge ile bu bölgedeki ovalardan oluşan bir yerdir. Karabağ'ın bir bölümünü oluşturan Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi (DKÖB), Azerbaycan'ın diğer bölgelerinin yanında Ermenistan ve İran'ı da kontrol altına alabilmeye imkân veren bir coğrafi konuma sahiptir (Acar-Çemrek, 2015: 122). 1826'daki Rus işgali sonrasında Karabağ'ın etnik yapısında yaşanan değişimler, Dağlık Karabağ meselesinin temellerini oluşturmaktadır. 19. yüzyıl boyunca Rusya'nın göç ve yayılma politikası kapsamında Ermeniler büyük oranda Dağlık Karabağ bölgesine yerleşmişlerdir (Neciyev, 2011: 165). Rusya'nın göç politikasına ek olarak, Azerbaycan ve Ermeni halkları arasında ortaya çıkan ırk kökenli ve jeopolitik yarış ilerideki düşmanlığın da temelini oluşturmuştur (Paşayeva, vd. 2013: 72).

Azerbaycan Komünist Partisi, 30 Haziran 1921 tarihinde Karabağ'da Özerk Bölge kurma kararı almış; 24 Temmuz 1923 tarihinde ise Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi (DKÖB) ilan edilmiştir (Kazımlı, 2018: 107-108). Ermeni Komünist Parti Sekreteri, 1935 yılında Stalin'den Dağlık Karabağ ve Nahçıvan'ı istemiş ancak bu talebi reddedilmiştir. Ermenistan, SSCB'nin kurulmasıyla bu taleplerini devamlı gündeme getirmeye devam etmiştir. Moskova'nın söz konusu taleplere genel bakışı olumlu olsa da o zamanki dünya mevcut siyasi durumunun buna uygun olmaması nedeniyle kabul edilmemiştir (Ekici, 2017: 64). Ancak özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Stalin'in dünyanın farklı yerlerindeki Ermeni nüfusunu Ermenistan'a taşıma projesi uygulamaya koyulmuştur (Bilgin, 2020: 16).

Ermenistan'ın Rusya'nın desteğiyle bölge üzerinde hak iddia etmesi ve bölgedeki Ermenilerin gösteriler yapması sorunun başlangıcını oluşturmuştur. 1989 yılının Aralık ayının ilk günü Dağlık Karabağ'ın Ermenistan SSC'ye dâhil edildiğinin resmi olarak duyurulması Ocak 1990'da Güney Kafkasya'yı karmaşık bir döneme sürüklemiştir (Yapıcı, 2015: 429). Ermenistan'ın SSCB döneminde Azerbaycan'a ait topraklarda hukuki hak iddia etmesi Karabağ Savaşı'nın başlamasına sebep olmuştur (Kavak, 2014: 3). Birinci Karabağ Savaşı'nda, çoğu 1990-1994 yılları arasında meydana gelen çatışmalar 25.000'den fazla can almıştır (Tokluoğlu, 2013). Savaş süresince çatışmalar gibi barış için görüşmeler de devam etmiş, 1993 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin de meseleye dahil olmasıyla çözüm girişimleri de çok boyutlu hale gelmiştir. Aynı yıl Azerbaycan'da hâkimiyeti Haydar Aliyev almış ve acilen savaşı durdurmayı seçmiştir. Bu amaçla Birleşmiş Milletler (BM) Minsk Grubundaki³ barış görüşmeleri bir sonuca bağlanamamıştır. 20 Şubat 1993 tarihinde Azerbaycan, Ermenistan, ABD ve Rusya temsilcileri ile Minsk Grubu Başkanı Mario Raffelli'nin katıldığı Roma görüşmeleri başlamış ancak görüşmeler devam ederken Ermenistan'ın Kelbecer'e saldırması süreci yine sekteye uğratmıştır. Uzun görüşmeler neticesinde Birinci Karabağ Savaşı'nda çatışmalar, 9 Mayıs 1994 tarihinde Azerbaycan ve Ermenistan ile Karabağ Ermenileri temsilcileri arasında imzalanan ateşkes anlaşması ile sona ermiştir (Eyvazlı, 2017:61).

İlk savaş sonrasında sırasıyla 2008, 2010, 2016 ve 2018 yıllarında Ermenistan'ın gerçekleştirdiği ihlaller sonrasında yaşanan çatışmalar, yeni bir savaş riskini de beraberinde getirmiştir. 2-5 Nisan 2016 tarihleri arasında süren ve "4 Gün Savaşı" olarak adlandırılan gerginlik de Rusya'nın arabuluculuğuyla imzalanan anlaşmayla yerini "ateşkes"e bırakmıştır. Bir başka deyişle, savaş durumunda sürekli ateşkes ihlallerinin yaşandığı aşamaya geri dönmüştür (Cafevov-Aslanlı, 2016).

Dağlık Karabağ bölgesi, 2020 yılında Ermenistan ile Azerbaycan arasında yaşanan büyük çaplı savaşın ana merkezi haline gelmiştir. İkinci Karabağ Savaşı, 27 Eylül 2020 gündüz saatlerinde temas hattında gerçekleşen çarpışmalarla başlamıştır. Azerbaycan Savunma Bakanlığı, Karabağ'da bulunan Ermeni birliklerinin Azerbaycan köylerini bombaladığını bildirmiş, sivillerin öldüğü haberlerinin ardından Azerbaycan, tüm temas hattı boyunca bir karşı taarruz operasyonu başlatmıştır. 29 Ekim 2020 itibarıyla Azerbaycan, işgal altındaki topraklardan dört şehir, dört kasaba ve yaklaşık 180 köyün kontrolünü yeniden ele geçirdiğini açıklamıştır (Ergun-Valiyev, 2020). Azerbaycan, Ermenistan'ın Güney Kafkasya'daki güvenlik ve istikrar için ana tehdit olduğunu savunarak uluslararası toplumu tepki göstermeye çağırmıştır. Rusya, 10 Ekim'de iki ülke arasında ateşkesi başlatan ilk toplantıya ev sahipliği yapmış, üç ülkenin dışişleri bakanlarının katılımıyla, savaşan taraflar geçici ateşkes konusunda anlaşılabilir ancak daha yürürlüğe girmeden bozulmuştur.

8 Kasım'da Şuşa kentinin Azerbaycan kuvvetleri tarafından ele geçirilmesi savaşın dönüm noktası olmuştur. Şuşa'nın ele geçirilmesiyle Ermeni işgalci kuvvetlerinin geri çekilme yolları engellenmiş, birliklerinin yok edileceği tehdidine karşı Erivan yönetimi ateşkese razı olmak mecburiyetinde kalmıştır (Özgen, 2021: 117). 44 gün süren İkinci Karabağ Savaşı, Azerbaycan'ın kesin askerî zaferiyle sonuçlanmış, Azerbaycan uzun süredir işgal altında olan topraklarını büyük oranda geri kazanmayı başarmıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Ermenistan Cumhuriyeti Başbakanı Nikol Paşinyan ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında 9 Ka-

³ 1992 Mayıs'ında Azeri ağırlık nüfusa sahip bir kasaba olan Şuşa ve Dağlık Karabağ'ın sınırındaki Laçın'ın Ermeni kuvvetleri tarafından işgal edilmesi sebebiyle bu ihtilafın barışçıl çözümüne yönelik müzakereler için AGİT himayesinde Minsk'te yapılması planlanan konferans iptal edildi ve Roma'da konferans öncesi görüşmeler yapılmasına karar verildi. Böylece 'Minsk Grubu' aslında Roma'da doğdu (Pashayeva ve Göksel, 2011). AGİT Minsk Grubu'nun çeşitli önerilerinin başarısız olmasının ardından, kabul edilen çalışma şekli taraflar arasında doğrudan müzakereler olmuştur. 1999-2001 yılları arasında Washington, İstanbul, Cenevre, Davos, Moskova, Yalta, Paris ve Key-West'te Ermeni ve Azeri liderler birçok kez bir araya geldiler. Bu süreçte AGİT Minsk grubu çalışmalarına devam etmiş ancak sonuç alınamamıştır.

sım gecesi Karabağ'da gerçekleşen çatışmayı sonlandıran bir ateşkes antlaşması imzalanmıştır (Güler, 2020: 2-3). Ermenistan'ın teslim olması anlamına gelen ateşkes bildirisinin imzalanması ile Dağlık Karabağ'a komşu olan ve Ermenistan işgalindeki yedi rayon kayıtsız şartsız olarak Ermeni askerlerinden ve bu rayonlara Azerbaycan'ın izni olmadan yerleştirilmiş sivillerden arındırılmıştır (Hasanoğlu, vd. 2020: 523). Böylece Karabağ sorunu yeni bir dönem başlamıştır. Bu sefer nihai çözümün sağlanıp sağlanmadığı bu sürecin ilerleyişiyle netleşmeye kavuşacaktır.

Haber Söylemi ve Çerçeveleme

Haber, çok sayıda tanımı olan ancak üzerinde anlaşmaya varılamayan bir olgu olup temel olarak yeni, ani, beklenmedik ve ilginç bir olay, durum veya olgu hakkında bilgidir. Haberi, "bize ne bilmek istediğimizi, neyi bilmeye ihtiyacımız olduğunu ve ne bilmemiz gerektiğini söyleyen bir çerçeve" olarak tanımlayan Gaye Tuchman'a (1981: 97) göre dünyaya açılan bir pencere olarak haber, olayları farklı ve belirli bir bakış açısıyla aktarmaktadır. Bu bakımdan haber; bir seçme, çözümlenme ve yorumlama süreci sonucunda oluşur. Teun van Dijk (1995), haberi bir "tür" olarak değil, bir "söylem" olarak tanımlamaktadır.

Haber söyleminde temel ilke, bilginin üretilmesi ve düşüncelerin aktarılmasıdır. Düşünceler, gerçeği açıklayan tutarlı hikâyeler oluşturmak için birleştirilir. Haber, bir hikâye olarak inşa edilmiş belirli bir söyleme sahiptir. Söylem, anlamın nasıl üretildiğini anlamının anahtarıdır (Campbell, 2013: 34). Haber söylemi, bazı bakış açılarını desteklemek üzere bir araya getirilen ve çeşitli öğelerden oluşan tasarlanmış bir sistemdir (Pan-Kociski, 1993: 56). Bu bir araya getirme; olay, aktör ya da olguları belirli bir biçimde temsil etmek için aktif bir seçme, sunma, yapılandırma ve biçimlendirme sürecini ima eder (Poyraz, 2002: 17).

Haberde anlam üretimi olayların belirli bir çerçeve içinden verilmesiyle gerçekleştirilir. Haber çerçevesi; dilin, anlatının bazı yönlerini öne çıkarma kastıyla kullanımını içerir. Çerçeveyi "belirli bir yorumlama biçiminin inşası için algılanan gerçekliğin bazı öğeleri ile bir anlatının bütünleştirilmesi süreci" olarak tanımlayan Entman (2007: 164) çerçeveler aracılığıyla kamuoyunda bir sorunun nedenleri olarak görülen etkenlerin olumlu ya da olumsuz bir şekilde sunulabileceğini ifade etmektedir. Pan ve Kosicki (1993: 59) haber çerçevelerini "habercilerin haber söy-

lemi oluşturma veya inşa etmede kullanabilecekleri araçlar ve ayrıca izleyicilerin işlemesi için psikolojik uyarılar" olarak anlamlandırmaktadırlar. Çerçeveleme, kitle iletişim araçlarının, anlatıları yayarak, ikna ederek, reklamını yaparak veya bilgilendirerek bir izleyici çekme stratejisini gerçekleştirdiği bilinçli bir süreçtir. Bir makro yapı olarak haberde çerçeveleme, karmaşıklığın azaltılması gibi anlatı formlarına atıfta bulunur. Bir mikro yapı olarak çerçeveleme ise alıcıların kitle iletişim araçlarından edindikleri bilgilerini nasıl kullandığını açıklar (Scheufele-Tewksbury, 2007: 12). Algıların oluşmasında medyanın önemli bir etkisi vardır. Haberin tanımı ve anlatısı izleyici için esastır. İnsanlar; krizler, çatışmalar, savaşlar hakkında medya aracılığıyla bilgi alırlar. Bu nedenle, medyanın haber anlatısında nelere yer verdiği insanlar üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler oluşturabilir. Savaş, ekonomik kriz ve doğal afet gibi olağanüstü dönemlerde haber alma ihtiyacı artmaktadır. Bu bakımdan medya tarafından duyurulan her şey kamuoyunda yakından izlenir ve bazı etkiler yaratır (Yıldıran Önk, 2011: 3991). Savaş ve çatışma durumlarında, hükümetler veya diğer kilit oyuncular, bilgi akışını yönetmek, askeri operasyonları veya eylemlerini haklı çıkarmak ve meşrulaştırmak, olumlu bilgileri yayınlamak ve kamuoyunu manipüle etmek için medyayı kontrol etmeye çalışırlar. Devletlerin iletişim ve haber politikalarının en belirgin ve görünür hale savaş zamanlarında geldiği söylenebilir (İlhan-Dirik, 2011: 64). Çünkü taraflar ve politik aktörler, halkın desteğini ararlar ve bunu çoğunlukla medya aracılığıyla yaparlar (Cottle, 2006: 74).

Yöntem

İkinci Karabağ Savaşı'nın ilgili üç ülkenin (Türkiye, ABD ve Rusya) medyalarında nasıl ele alındığını analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada; ilki içerik analizi ve ikincisi de çerçeve analizi olmak üzere iki aşamalı bir yöntem takip edilmiştir. İçerik analizi; mesajların özetleyici, nicel, bilimsel yöntemeye dayanan bir şekilde analizi olup genel olarak geniş bir metnin daha küçük birimlere göre sınıflandırılmasına dayanan niceliksel bir özellik gösterir. Neuendorf'un (2002: 10) "mesaj merkezli bir metodoloji" olarak tanımladığı içerik analizi, haber metinlerinde iletilmek istenen açık ya da gizli mesajların incelenmesini (Fiske, 2003: 23) amaçlar. Çalışmada analizin ilk aşamasında, ne tür haber başlık ve temalarının seçildiğini, habere yönelik hangi kaynakların kullanıldığını ve bu haberlerin nasıl sunulduğunu ortaya koymak

için içerik analizi yapılmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında tüm haberlere uygulanan içerik analizinin çerçeve analizi için de rehberlik etmesi hedeflenmiştir. İçerik analizi için bir kod tablosu oluşturulmuş olup tüm haberler iki farklı kodlayıcı tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Kodlayıcıların arasında %85 güven oranı bulunmakta olup bu oran, Wimmer ve Dominick'e (2006) göre kabul edilebilir düzeydedir. İçerik analizinin kategorilerinin belirlenmesinde Holsti'nin (1998: 465) biçim, başlık, kaynak, konu, dil ve tanımlar gibi kategorilerden oluşan sınıflandırmasından sadeleştirilerek faydalanılmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasını haberlerin çerçeve analizi oluşturmaktadır. Çerçeveleme, medya içeriğine dair metodolojik bir kavramdır ve izleyicinin dikkatini bir olguyu tercihli bir çerçeveye yerleştirerek belirli niteliklerine çekmeyi amaçlar (Hallahan, 1999). Haberlerde okuyucu ya da izleyicinin bir olayı belli bir biçimde algılamasını ve olayla ilgili belli bir biçimde düşünmesini sağlayan sunum biçimi (Kılıç, 2021: 321) olarak haber çerçeveleri; herhangi bir konu ile ilgili tartışmanın nedenini belirleyen, konunun özünü veren, bir olayı anlamlı kılan merkezi konumdaki fikir veya anlatı akışıdır. Haber metninin özünü oluşturan ve yazarın bakışını yansıtan haber çerçevesi, okuyucunun dikkatini belirli bir yöne çekme potansiyeline sahiptir. Bu bakımdan çerçevelemenin, haber söyleminin temel inşa stratejisi olduğu söylenebilir. Çalışma kapsamında, haber çerçeveleri Neuman, Just ve Crigler (1992) tarafından ortaya konulan haber çerçevesi türlerine göre sınıflandırılmıştır:

1. İnsani ilgi çerçevesi (Human interest frame): Bu çerçeve; bir insan, olay ya da sorunun sunumuna duygusal bir bakış açısı katar. Bu bakış açısı insanların duygularına hitap eder.

2. Çatışma çerçevesi (Conflict frame): Bu çerçeve; birey, grup ya da kurumlar arasındaki çatışmaları yansıtmak için kullanılır. d'Haenens ve de Lange (2001) çatışma çerçevesinin, karmaşık toplumsal ve politik sorunları, bir tarafın diğerine karşı çıktığı basit çatışmalara indirgemek için kullanıldığını ve bunun, konunun çeşitli taraflarını veya nedenlerini görmeyi zorlaştırabileceğini belirtmektedirler.

3. Ahlaki çerçeve (Morality frame): Bu çerçeve; olay, olgu ya da problemleri ahlak, sosyal kurallar ve dini ilkeler bağlamında ortaya koyar. Gazeteciler bu çerçeveyi daha çok alıntılarda kullanırlar.

4. Ekonomik çerçeve (Economic frame): Bu çerçeve; bir olay, konu ya da sorunu kişi, grup, kurum ya da ülkelerin ekonomik durumu üzerindeki etkilerini anlatır.

5. Sorumluluk yükleme çerçevesi (Attribution of responsibility frame): Bu çerçeve; bir kişi, grup ya da kurumun sorun veya çözüm için sorumluluğu olduğuna ya da sorumluluk alması gerektiğine işaret etmek amacıyla kullanılır.

Aslında bölgede gerginlik ve çatışmalar uzun bir süredir devam etmekle birlikte 44 Gün Savaşı olarak da adlandırılan İkinci Karabağ Savaşı'nın 27 Eylül 2020 tarihinde başladığı ve fiili olarak Şuşa'nın alındığı 8 Kasım 2020 tarihinde sona erdiği söylenebilir. 11 Kasım 2020'de ise Moskova Ateşkes Antlaşması (Üçlü Antlaşma) yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle 27 Eylül-27 Kasım tarihleri arasındaki sürede çıkan haberler araştırmaya dâhil edilmiştir. İkinci Karabağ Savaşı'nın ilgili ülkelerin haber medyalarında nasıl temsil edildiğini çözümlenmeyi hedefleyen bu çalışmanın araştırma evreni Türkiye, ABD ve Rusya'da ulusal çapta yayınlanan günlük gazetelerden oluşmaktadır. Ancak sayıları çok fazla olduğu için gazete tirajları dikkate alınarak ilk aşamada içerik analizi için üç ülkedeki en yüksek tiraja sahip üçer gazete örneklem olarak seçilmiştir. Bu gazeteler ABD'den US Today, Wall Street Journal ve New York Post; Türkiye'den Hürriyet, Sözcü ve Sabah; Rusya'dan Rossijskaja Gaseta (Российской газеты), Moskovskij Komsomolets (Московский Комсомолец) ve Isvestija (Известия) gazeteleridir. Gazetelerin basılı nüshalarına ulaşmanın zorluğu sebebiyle çalışma gazetelerin internet sitelerindeki haberler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Gazetelerin internet sitelerinde, 27 Eylül 2020 ile 27 Kasım 2020 tarihleri arasındaki haberlerde "Dağlık Karabağ" ve "Karabağ Savaşı" anahtar kelimeleri ile üç dilde arama yapılmıştır. İlk aramada 149 Türkçe, 47 İngilizce ve 76 Rusça olmak üzere toplam 272 sonuca ulaşılmış ancak ilk incelemede ilgisiz bulunan haberler elenmiştir.

Çalışma kapsamında 113 Türkçe, 26 İngilizce ve 64 Rusça olmak üzere toplam 203 haber, içerik analizine tabi tutulmuştur. Analizin ikinci aşamasında ise her ülkeden en yüksek tiraja sahip birer gazetede haberlerin çerçeve analizi yapılmıştır. Bu gazeteler Hürriyet, US Today ve Rossijskaja Gaseta olup çerçeve analizi gerçekleştirilen

haberlerin gazetelere göre dağılımı sırasıyla 55 haber, 9 haber ve 29 haberdir. Çalışma sadece haberleri içermekte olup köşe yazıları çalışmaya dahil edilmemiştir.

Analiz ve Bulgular

İkinci Karabağ Savaşı'nın ilgili ülkelerin medyalarında haber metinlerine nasıl yansıdığı bu araştırmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Haber metinlerindeki söylemsel benzerlik ve farklılıklara odaklanan çalışmanın nitel içerik analizi için toplam 203 haber incelenmiştir.

İçerik analizi yapılan haberlerin 55 tanesi (%27,1) Hürriyet, 31 tanesi (%15,3) Sabah, 27 tanesi (%13,3) Sözcü, 9'ar tanesi (%4,4) New York Post ve US Today, 8 tanesi (%3,9) Wall Street Journal, 15 tanesi (%7,4) Iswestija, 20 tanesi (%9,9) Moskovskij Komsomolets ve 29 tanesi (14,3) de Rossijskaja Gaseta gazetesinde yayınlanmıştır. Haberlerin 113 tanesi yani %55,7'si Türkçe, 26 tanesi yani %12,7'si İngilizce ve 64 tanesi yani %31,6'sı Rusça'dır. Bu durumda konu ile ilgili en fazla habere yer veren Türk medyası olmuştur. Türkiye'yi, Rusya ve ABD takip etmektedir. Türkiye'nin bölge ile tarihsel bağları dikkate alındığında en fazla haberin yayınlandığı ülke olması anlaşılabilir bir durumdur. Bölgenin coğrafi olarak Rusya'ya yakın, ABD'ye uzak olmasının da haber sayılarını etkilediği ifade edilebilir.

Çalışmada haber başlıkları, duruma dair genel çerçeveyi ortaya koyan betimleyici ifadeler ya da belirli bir yönde algılanmasına kapı aralayacak yorumlayıcı ifadeler içerip

içermediği veya alıntı yapıp yapılmadığı yönünden incelenmiştir. Okuyucunun algı ve dikkat süreçlerini etkileyen önemli bir faktör olan haber başlığı, düşük seviyede detay ya da yorum içeriyorsa veya olayın tek bir tarafından seçilmiş alıntılara yer veriyorsa başlığın ön yargılı olduğunu söylemek mümkündür. Haber'in ikna edici, inandırıcı olması için haber metni ya da başlıkta olayın taraf ve tanıklarından alıntılar yapılabilir (van Dijk, 2003:16) ancak haber aktörlerinden alıntı olarak hangi ifadelerin seçildiği önemlidir. Başlık türlerine göre incelendiğinde haberlerin 104 tanesinde (%51,2) betimleyici ve 41 tanesinde (%20,2) yorumlayıcı haber başlığı tercih edildiği, 58 tanesinde (%28,6) ise alıntıya yer verildiği görülmektedir. Betimleyici haber başlığına sahip olan haberlerin 54 tanesi Türkçe gazetelerde, 16 tanesi İngilizce gazetelerde, 34 tanesi Rusça gazetelerde; yorumlayıcı haber başlığına sahip olan haberlerin ise 31 tanesi Türkçe gazetelerde, 8 tanesi İngilizce gazetelerde, 2 tanesi Rusça gazetelerde yayınlanmıştır. Başlıkta alıntı yapılan haberlerde ise rakamlar sırasıyla 28, 2 ve 28'dir. Yorumlayıcı haber başlığına sahip haberlerin gazetenin haber diline göre oranlarına bakıldığında, bu oranın Türkçe gazetelerde %27,4, İngilizce gazetelerde %30,7 ve Rusça gazetelerde %3,1 olduğu görülmektedir. Alıntı yapılan haberlerde ise bu oranlar kendi içinde %24,7, %7,7 ve %43,7'dir. Buna göre yorum içeren haber başlığı en fazla İngilizce gazetelerde, alıntı içeren haber başlığı ise en fazla Rusça gazetelerde tercih edilmiştir.

Haber metinleri olayla ilgili çeşitli konulardan ya da olayın farklı yönlerinden bahsedebilir

Tablo 1: Haber Başlıklarının Gazetelere Göre Dağılımı

Gazete	Haber Başlığı			TOPLAM
	Betimleyici	Yorumlayıcı	Alıntı	
Hürriyet	27	16	12	55
Sabah	12	12	7	31
Sözcü	15	3	9	27
New York Post	4	4	1	9
US Today	7	1	1	9
Wall Street Journal	5	3	0	8
Iswestija	8	0	7	15
Moskovskij Komsomolets	14	1	5	20
Rossijskaja Gaseta	12	1	16	29
TOPLAM	104	41	58	203

ancak haberin odaklandığı ve öne çıkardığı tema genel itibariyle bir tanedir. Haberler temalarına göre incelendiğinde haberlerin yarısına yakınının yani 93 haberin (%45,8) Karabağ Savaşı ile doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra 14 haber (%6,9) Dağlık Karabağ sorunun tarihi ile ilgili, 38 haber (%18,7) sorunun çözümüne yönelik çaba ve öneriler ile ilgilidir. İncelenen 30 ha-

ber (%14,8) savaşın bitişine dair ateşkes ya da anlaşma şartları ile ilgili olup 28 haberin (%13,8) ise teması bu başlıkların dışında kalmaktadır. Karabağ Savaşı ile ilgili bu haberlerin 58 tanesi Türkçe gazetelerde, 14 tanesi İngilizce gazetelerde, 21 tanesi Rusça gazetelerde; Dağlık Karabağ sorunu temalı haberlerin 10 tanesi Türkçe gazetelerde, 2'ser tanesi İngilizce ve Rusça gazetelerde yayınlanmıştır.

Tablo 2: Haber Dilinin Gazetelere Göre Dağılımı

Gazete	Haber Dili			TOPLAM
	Olumlu	Olumsuz	Nötr	
Hürriyet	29	13	13	55
Sabah	18	11	2	31
Sözcü	8	4	15	27
New York Post	4	2	3	9
US Today	4	4	1	9
Wall Street Journal	3	3	2	8
Isvestija	8	3	4	15
Moskovskij Komsomolets	15	3	2	20
Rossijskaja Gaseta	19	6	4	29
TOPLAM	108	49	46	203

Dağlık Karabağ sorunu için çözüm önerilerinin paylaşıldığı haberlerin 20 tanesi Türkçe gazetelerde, 3 tanesi İngilizce gazetelerde, 15 tanesi Rusça gazetelerde; savaşa yönelik ateşkes temalı haberlerin 14 tanesi Türkçe gazetelerde, 6 tanesi İngilizce gazetelerde, 10 tanesi ise Rusça gazetelerde yayınlanmıştır.

Aynı hikâyeyi anlatmak üzere tüm öğeleri birleştiren haber dili, habere konu olaya dair olumlayıcı ya da aksine olumsuz ifadeler içerebilir. Haber dili, haberin çerçevesini çizen temel öge olduğu gibi okuyucunun algısını şekillendirme ve yönlendirme gücüne de sahiptir. Haber dilinin analizinde haberin ana teması, konunun anlatımında kullanılan kelimeler ve bu kelimelerin hangi bağlamlarda kullanıldıkları önem taşımaktadır.

Çalışmada Karabağ Savaşı ile ilgili 'haklı', 'zorunlu', 'insani', 'barış', 'çözüm' gibi ifadeler olumlu; 'gereksiz', 'saldırı', 'haksız' gibi ifadeler olumsuz kabul edilerek kodlama yapılmıştır. İncelenen haberlerin yarısından fazlasında yani 108 haberde (%53,2) genel itibariyle konu ile ilgili olumlu bir dil, 49

haberde (%24,1) olumsuz bir dil ve buna yakın bir orandaki 46 haberde (%22,7) ise nötr bir dil kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bu haberler içinde olumlu bir dile sahip olanların 55'i Türkçe, 11'i İngilizce ve 42'si Rusça olup olumsuz bir dile sahip olanların ise 28'i Türkçe, 9'u İngilizce ve 12'si Rusça'dır. İncelenen toplam 203 haber içinde olumlu bir dile sahip Türkçe gazetelerde yayınlanan haber oranı %27,1, olumsuz haber oranı %13,8; İngilizce gazetelerde yayınlanan olumlu haber oranı %5,4 ve olumsuz haber oranı %4,4; Rusça gazetelerde yayınlanan olumlu haber oranı %20,7 ve olumsuz haber oranı %5,9'dur. Tüm haberler içinde Türkçe gazetelerdeki nötr haberlerin %14,7, İngilizce gazetelerdekilerin %2,9 ve İngilizce gazetelerdeki haberlerin ise %4,9'dur. Buna göre genel itibariyle savaşın zorunluluğu ya da haklılığına dair olumlu bir haber dili kullanımından bahsetmek mümkündür.

Çalışmada, haber dili ve anlatısının öne çıkardığı öğelere bakılarak haber çerçeveleri Neuman ve arkadaşlarının (1992) çalışmasındaki 5 çerçeve, kaynak alınarak analiz edilmiştir.

Gazete	Haber Çerçevesi					TOPLAM
	İnsani İlgı	Çatışma	Ahlaki	Ekonomik	Sorumluluk Yükleme	
Hürriyet	22	15	3	1	14	55
Sabah	7	7	5	0	12	31
Sözcü	4	8	0	2	13	27
New York Post	3	2	2	0	2	9
US Today	1	6	0	0	2	9
Wall Street Journal	1	3	0	1	3	8
Iswestija	6	4	0	1	4	15
Moskovskij Komsomolets	6	5	3	1	5	20
Rossijskaja Gaseta	11	5	2	1	10	29
TOPLAM	61	55	15	7	65	203

Haber anlatısının önemli bir parçası olan haber çerçevesi bakımından da incelenen haberlerin 65 tanesinde (%32) sorumluluk yükleme, 61 tanesinde (%30,1) insani ilgi çerçevesi kullanılmıştır. Bunları sırasıyla 55 haber (%27,1) çatışma çerçevesi, 15 haber (%7,3) ahlaki çerçeve ve 7 haber (%3,4) ekonomik çerçeve şeklinde takip etmektedir. Sorumluluk yükleme çerçevesi haberlerin 39 tanesi Türkçe, 7 tanesi İngilizce ve 19 tanesi Rusça gazetelerde yayınlanmıştır. İnsani ilgi çerçevesi haberlerde ise sırasıyla 33 Türkçe, 5 İngilizce ve 23 Rusça; çatışma çerçevesi haberlerde 30 Türkçe, 11 İngilizce ve 14 Rusça haber yer almaktadır. Ahlaki çerçevenin tercih edildiği haberlerin 8 tanesi Türkçe, 2 tanesi İngilizce ve 5 tanesi Rusça gazetelerde; ekonomik çerçevenin tercih edildiği haberlerin ise 3 tanesi Türkçe, 1 tanesi İngilizce ve 3 tanesi de Rusça gazetelerde yayınlanmış görünmektedir.

dir. Gazete diline göre çerçeveler incelendiğinde insani ilgi çerçevesinin Türkçe haberlerin %29,2'sinde, İngilizce haberlerin %19,2 ve Rusça haberlerin %35,9'unda; çatışma çerçevesinin Türkçe haberlerin %26,5'inde, İngilizce haberlerin %42,3 ve Rusça haberlerin %21,9'unda tercih edildiği görülmektedir. Ahlaki çerçeve, Türkçe haberlerin %7,2'sinde İngilizce haberlerin %7,7 ve Rusça haberlerin %7,8'inde; ekonomik çerçeve Türkçe haberlerin %2,6'sında İngilizce haberlerin %3,9 ve Rusça haberlerin %4,7'sinde kullanılmıştır. Tabloya göre sorumluluk yükleme çerçevesinin ise Türkçe haberlerin %34,5'inde, İngilizce haberlerin %26,9'unda ve Rusça haberlerin %29,7'sinde tercih edildiği görülmektedir.

Haber dili ile haber çerçevesi arasındaki ilişki incelendiğinde, insani ilgi çerçevesi haberlerin 39'unun dili olumlu, 11'er tanesinin

Haber Çerçevesi	Haber Dili			TOPLAM
	Olumlu	Olumsuz	Nötr	
İnsani İlgı Çerçevesi	39	11	11	61
Çatışma Çerçevesi	28	19	8	55
Ahlaki Çerçeve	5	7	3	15
Ekonomik Çerçeve	2	1	4	7
Sorumluluk Yükleme Çerçevesi	34	11	20	65
TOPLAM	108	49	46	203

ise olumsuz ve nötr olduğu görülmektedir. Buna göre insani ilgi çerçeveli haberlerin haber dilinin büyük oranda olumlu olduğu söylenebilir. Çatışma çerçeveli haberlerde olumlu dile sahip olanların sayısı 28, olumsuz dile sahip olanların sayısı 19 ve nötr bir dile sahip olanların sayısı ise 8'dir. Ahlaki çerçeveli haberlerin 7'si olumsuz, 5'i olumlu ve 3'ü nötr; ekonomik çerçeveli haberlerin ise 4'ü nötr, 2'si olumlu ve 1'i olumsuz bir dile sahiptir. Sorumluluk yüklemesi çerçevesinin olduğu haberlerin 34'ünün dili olumlu, 20'sinin nötr ve 11'inin dili ise olumsuzdur. Buna göre sorumluluk yüklemesi çerçeveli haberlerin önemli oranda olumlu olduğu söylenebilir. Tabloya göre, olumlu haber diline sahip ve haber söyleminde insani ilgi çerçevesinin ağır bastığı haberlerin tüm haberler içindeki oranı %19,2, çatışma çerçeveli haber oranı %13,8, ahlaki çerçeveli haberlerin oranı %2,4, ekonomik çerçeveli haberlerin oranı %0,9 ve sorumluluk yüklemesi çerçeveli haber oranı ise %16,7'dir. Olumsuz bir haber diline sahip haberlerde ise bu oranlar sırasıyla %5,4, %9,3, %3,4, %0,4 ve %5,4'tür.

Haberlerin analizinin ikinci aşamasında, nitel çözümlenmeyi takiben elde edilen sonuçlara bakılarak gazetelerin konuya bakış açısının sergilenmesi amacıyla Hürriyet, Rossijskaja Gaseta ve US Today'deki haberler çerçeve analizine tabi tutulmuştur. Çerçeve analizi yapılan toplam 93 haberin 55'i Türkçe, 29'u Rusça ve 9'u da İngilizcedir.

1. Sorumluluk Yüklemesi Çerçevesi

Haberlerde en fazla kullanılan çerçeve olan Sorumluluk Yüklemesi Çerçevesi, savaşın nedenleri ve seyrine dair açıklamalarda olduğu kadar çözüm için tarafların sorumlulukları ile ilgili açıklamalara dair bölümlerde de sıkça görülmektedir.

Haber metinlerinde savaşın nedenlerine yönelik tarafların açıklamalarına dair bölümlerde örneğin Hürriyet gazetesinde 27 Eylül 2020 tarihli 'Azerbaycan kuvvetleri 6 köyü kurtardı' başlıklı haberde ve 28 Eylül 2020 tarihli 'Ermenistan'ın alçak saldırısına etkili yanıt' başlıklı haberde; Aliyev'in sözlerinden yapılan "Ermenistan ordusunun bizim toprağımızda ne işi var? Ermenistan işgalci devlettir ve bu işgale son verilmelidir, verilecektir" ve "Amaç, Azerbaycan'ı yeni işgallerle zayıflatmaya çalışmaktır. İşgal siyaseti yürütmektedirler" şeklindeki alıntılarda Sorumluluk Yüklemesi Çerçevesine başvurulmaktadır. Rossijskaja Gaseta'daki 27 Eylül 2020 tarihli 'Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki çar-

tışmalar yeniden başladı' başlıklı haberdeki "Dağlık Karabağ bölgesinde, Ermenistan ve Azerbaycan güçleri arasındaki silahlı çatışmalar yeniden başladı. Her iki taraf gerginliğin tırmanmasında birbirini suçluyor" şeklindeki ifadeler ile US Today gazetesindeki 26 Ekim 2020 tarihli 'ABD'nin aracılık ettiği ateşkes yürürlüğe girerken Ermenistan ve Azerbaycan Dağlık Karabağ için savaşmaya devam ediyor' başlıklı haberdeki "Bakü, Ermenistan'ı askeri provokasyon ile suçlarken Erivan da savaş Azerbaycan ordularının başlattığını öne sürüyor" şeklindeki ifadelerde de bu çerçeve öne çıkmaktadır.

Savaş süresince tarafların saldırı ya da savunmaya yönelik karşılıklı eylemlerine dair açıklamaları da Sorumluluk Yüklemesi Çerçevesi yoğunlukludur. Örneğin Hürriyet gazetesinde 02 Ekim 2020 tarihli 'Azerbaycan ordusu bazı stratejik tepeleri işgalden kurtardı' başlıklı haberdeki "Azerbaycan Savunma Bakanlığı, Ermenistan'ın yerleşim yerlerine saldırı düzenlendiğini açıkladı. Bakanlık, siviller arasında ölü ve yaralıların olduğunu duyururken, Ermenistan'ın Gorus bölgesinden Azerbaycan topraklarına roket fırlatma ihtimali olduğunu, Azerbaycan'ın gerekli önlemleri alacağını kaydetti" ifadeleri, 17 Ekim 2020 tarihli 'Azerbaycan ile Ermenistan geçici ateşte anlaştı' başlıklı haberdeki "Aliyev, gerçekleştirdiği ulusa sesleniş konuşmasında, Erivan yönetiminin Gence'ye saldırarak bir savaş suçu işlediğini belirtti" ifadeleri; Rossijskaja Gaseta'daki 29 Eylül 2020 tarihli 'Sorunun böylece ortaya konulmasına karşılık' başlıklı haberdeki "Azerbaycan Savunma Bakanlığı Erivan'ı Azerbaycan'ın Daşkesen bölgesini bombalamakla suçladı ve yeterli önlemleri alacaklarını belirtti" ve "Ermenistan Savunma Bakanlığı sözcüsü Şuşan Stepanyan, Azerbaycan ordusunun Vardenis bölgesindeki askeri birliğe hava saldırısı gerçekleştirdiğini bildirdi" ifadeleri bu çerçeveye örnek olarak verilebilir. US Today gazetesinde 19 Ekim 2020 tarihinde yayınlanan 'Ermenistan-Azerbaycan savaşında Dağlık Karabağ yetkilileri yaklaşık 700 kişinin öldüğünü söylüyor' başlıklı haberde geçen "Ermeni askeri yetkilileri pazar günü Azerbaycan güçlerinin topçu ateşi ve füze saldırısı düzenlediğini bildirdi. Azerbaycan Savunma Bakanlığı ise Ermeni güçlerinin ateşkesine rağmen gece çatışma bölgesinde havan ve topçu kullandığını ve sabah saatlerinde çeşitli yönlerde saldırı girişiminde bulunduğunu ileri sürdü." şeklindeki ifadelerde, 28 Ekim 2020 ve 08 Kasım 2020 tarihli haberlerdeki çatışmalar sırasında Ermenistan ve Azerbaycan'ın karşılıklı olarak

birbirlerini "savaşı Dağlık Karabağ'ın ötesine taşımakla suçladıkları ancak her iki tarafın da iddiaları reddettiği" yönündeki ifadelerde de Sorumluluk Yükleme Çerçevesi öne çıkmaktadır.

Haber metinlerinin sorunun çözümü için atılan adımlara dair bilgi verilen bölümlerinde de Sorumluluk Yükleme Çerçevesinin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Örneğin Hürriyet gazetesinin 03 Ekim 2020 tarihli 'Paşinyan pes etti, Ermenistan ateşkes istedi' başlıklı haberindeki "Dağlık Karabağ sorununun çözülmesinin başlıca nedeninin Ermenistan'ın barıştan yana olmaması olduğuna işaret eden Aliyev, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin işgale kayıtsız şartsız son verilmesi gerektiği yönündeki kararının Erivan yönetimince hiçe sayıldığını hatırlattı" şeklindeki ifadelerde; Rossijskaja Gaseta'nın 21 Ekim 2020 ve 26 Ekim 2020 tarihli haberlerindeki "Azerbaycan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Hikmet Hacıyev, Erivan'ın görüşmeler yoluyla çatışmayı çözme niyetinde olmadığını söyledi" ve "Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, Azerbaycan'ın sorunun çözülmesi için uzlaşmaya gitmek istemediğini herkesin anlaması gerektiği söyledi" şeklindeki ifadelerde; US Today gazetesindeki 26 Ekim 2020 tarihli 'ABD'nin aracılık ettiği ateşkes yürürlüğe girerken Ermenistan ve Azerbaycan Dağlık Karabağ için savaşıma devam ediyor' başlıklı haberdeki "Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, ateşkesin ancak Ermeni lideri birliklerini Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarından çekeceğini duyurduktan sonra mümkün olacağını söyledi" ve "Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan da Azerbaycan'ı müzakerelerde 'yapıcı olmayan' bir tavır almakla suçladı" şeklindeki ifadelerde de söz konusu çerçeve dikkati çekmektedir.

2. İnsani İlgil Çerçevesi

Haber metninde haberi okuyanların çeşitli duygularına hitap edecek ifadelerin yer aldığı bu çerçeve, incelenen haberlerde sıkça kullanılmıştır.

Örneğin Hürriyet gazetesinde 27 Eylül 2020 tarihli 'Azerbaycan kuvvetleri 6 köyü kurtardı' başlıklı haberde Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in "Şehitlerimizin kanı yerde kalmayacak. Kendi öz topraklarımızı savunuyoruz. Karabağ bizimdir, Karabağ Azerbaycan'ındır." şeklindeki sözleri; 28 Eylül 2020 tarihli 'Ermenistan'ın alçak saldırısına etkili yanıt' başlıklı haberde ise Azerbaycan Savunma Bakanlığı'nın açıklamasındaki "Ermeni topçusu askeri hedeflerin yanı sıra

cephe hattına yakın yerleşim birimlerini de vuruyor. Sivil halk arasında can kaybı var. Azerbaycan ordusu saldırgan tutum sergileyen Ermeni kuvvetlerine gereken yanıt vermeye başlamıştır." şeklindeki ifadelerde; 29 Eylül 2020 tarihli '400 hedef vuruldu, 20 zırhlı imha edildi' başlıklı haberde "Çatışmaların devam ettiği cephe bölgesinden bir acı haber daha geldi. Azerbaycan Eğitim Bakanlığı, Naftalan kasabasında Ermeni topçusu tarafından atılan mermilerin bir eve isabet etmesi sonucunda iki öğrencinin hayatını kaybettiğini duyurdu. Bakanlık hayatını kaybeden öğrenciler için matem ilan etti." şeklindeki ifadelerde görülmektedir.

Haberlerde insani ilgi çerçevesi, savaşın sivil-ler üzerindeki etkileri anlatılırken sıkça kullanılmaktadır. Örneğin Hürriyet gazetesinde 08 Ekim 2020 tarihli 'Ermenistan yine sivilleri vurdu: Ölü ve yaralılar var' başlıklı haberdeki "Füzenin düşmesi sonucu işletmesi tamamen harabe haline gelen Genceli esnaf Suphan Hüseyin 'Bu saldırıyla Ermenistan'ın amacı ve hedefinin ne olduğu yeniden ortaya çıktı.' dedi." şeklindeki ifadelerde ya da 31 Ekim 2020 tarihli 'Azerbaycan ordusu Ermenistan güçlerine kayıp verdimeye devam ediyor' başlıklı haberdeki "Ermenistan'a bağlı silahlı grupların Terter'e sürekli saldırıları 25 bine yakın bir nüfusa sahip kentte güvenlik endişesiyle evlerin boşalmasına neden olurken, bazı sakinler ise çatışmaların başından bu yana sığınaklarda kalıyor. Kentin biraz dışında yer alan ve Dağlık Karabağ göçmenleri için 2018'de inşa edilen toplu konutlar, saldırılarda en çok zarar gören binalar arasında. Ermenistan, kent mezarlığını bile zaman zaman hedef alıyor." biçimindeki ifadelerde; 22 Kasım 2020 tarihli 'Ağdam'daki barbarlık gün ağarınca ortaya çıktı' başlıklı haberdeki "Ermenistan'ın 27 yıllık işgalinden sonra önceki gün Azerbaycan'a teslim edilen Ağdam şehrindeki acı tablo, dün gün ışığıyla birlikte ortaya çıktı. Neredeyse tek bir sağlam bina kalmayan şehrin harabe görüntüsü yürek burktu. Şehirde bayrak dikilebilecek tek bir sağlam idari bina bulunmadığı için Azerbaycan bayrağı nispeten sağlam kalan Cuma Camisi'ne çekildi." şeklindeki ifadelerde de bu çerçeve öne çıkmaktadır.

İnsani ilgi çerçevesi, Rusça ve İngilizce gazetelerdeki haberlerde de öne çıkmaktadır. Örneğin Rossijskaja Gaseta'da liderlerin açıklamalarına dayandırılan 29 Eylül 2020 tarihli 'Sorunun böylece ortaya konulmasına karşılız' başlıklı haberde Aliyev'in ağzından verilen "Ne yazık ki ölen sivillerin sayısı artı-

yor. 2 çocuğun da arasında bulunduğu 10 kişi öldürüldü" şeklindeki ifadelerde; 01 Ekim 2020 tarihli 'Putin, Karabağ ile ilgili açıklama yaptı' başlıklı haberde "Rus lider Vladimir Putin Dağlık Karabağ olaylarını bir trajedi olarak niteledi" ya da 04 Kasım 2020 tarihli 'Putin, Karabağ sorununun çözümüne ilişkin yapılanları anlattı' başlıklı haberde Putin'in ağzından verilen "Bölgede yaşayan bütün insanların yararına olacak barışçıl bir çözüme ulaşmayı başaracağımızı umuyorum." şeklindeki ifadelerde; US Today'deki 26 Ekim 2020 tarihli 'ABD'nin aracılık ettiği ateşkes yürürlüğe girerken Ermenistan ve Azerbaycan Dağlık Karabağ için savaşmaya devam ediyor' başlıklı haberdeki "Birleşmiş Milletler Sözcüsü Stephane Dujarric, tarafları yardım sağlamak için Dağlık Karabağ'a engelsiz insani erişime izin vermeye ve "Dağlık Karabağ sorununun barışçıl çözümüne yönelik somut adımlar atmaya" çağırıyor" şeklindeki ifadelerde de bu çerçeveye başvurulmaktadır. US Today gazetesindeki haberlerde ayrıca sıradan kişilerin kendi hikâyelerini anlattıkları bölümlerde de insani ilgi çerçevesi kullanılmaktadır. Örneğin 28 Ekim 2020 tarihli ve 'Ermenistan ile Azerbaycan arasında çatışma' başlıklı haberde "71 yaşındaki Fazıl Melikov ve 70 yaşındaki eşi Shole İbrahimova, 26 yıl önce kaçtıkları ve ateşkesin ardından Azerbaycan'ın kontrolüne geçen Kelbecer'deki evlerine dönmek için sabırsızlandıklarını söylüyorlar" sözleri; 25 Kasım 2020 tarihli ve 'Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Ermenistan'ın devrettiği bölgeyi yeniden canlandırma sözü verdi' başlıklı haberde ise "77 yaşındaki Velyeddin İsmayilov "Kelbecer'de yaşananlar vandalizmdir. Sadece evler, okullar değil ormanlar ve hatta hayvanlar bile yakılıyor. Ama memleketinizde yaşamaktan daha büyük bir mutluluk yoktur. Ben ve ailem kaçmak zorunda kaldığımız yurdumuza geri dönmeye ve Kelbecer'i yavaş yavaş inşa etmeye hazırız" diye konuştu" sözlerine yer verilmektedir.

3. Çatışma Çerçevesi

Savaş gibi temelinde şiddet ve çatışma olan bir olaya dair haberlerde sık başvurulan Çatışma Çerçevesinin, İkinci Karabağ Savaşı ile ilgili haberlerde özellikle savaşın gidişatına ve tarafların kayıplarına dair bilgi verilen bölümlerde kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Hürriyet gazetesinde 27 Eylül 2020 tarihli 'Azerbaycan kuvvetleri 6 köyü kurtardı' başlıklı haberde "Azerbaycan kara birliklerinin, tank birimlerinin, füze ve topçu birliklerinin, insansız hava araçlarının desteğiyle cephede ve savunmanın derinliklerinde bulunan çok sayıda Ermeni askerini, tesis ve askeri araçla-

rını tespit ederek imha ettiği ve ayrıca cephe hattının farklı yönlerinde Ermenistan'a ait 12 adet OSA uçaksavar füze sisteminin de imha edildiği" ifade edilmektedir. 29 Eylül 2020 tarihli '400 hedef vuruldu, 20 zırhlı imha edildi' haberde "Azerbaycan ordusuna ait silahlı insansız hava araçlarının da (SiHA) aktif görev aldığı harekatta, hava unsurlarının yanı sıra roket, füze ve topçu silahlarıyla yapılan atışlar sonucunda 400'den fazla hedef ateş altına alındı. Azerbaycan ordusu, Dağlık Karabağ'da Ermenistan ordusuna ait 10'dan fazla hava savunma sistemi ile tankların da bulunduğu 20'ye yakın zırhlı aracı imha etti" ifadeleri yer alırken; 07 Ekim tarihli 'Çatışmalar ne zaman bitecek?' başlıklı haberde ise "Azerbaycan'ın Ermenistan işgali altındaki topraklarını geri almak için başlattığı operasyonlar hız kesmeden devam ediyor. Azerbaycan Savunma Bakanlığı, Ermeni güçlerinin bırakıp kaçtıkları askeri araç ve ekipmanların görüntülerini paylaştı." ifadeleri bulunmaktadır.

Rossijskaja Gaseta gazetesindeki 27 Eylül 2020 tarihli 'Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki çatışmalar yeniden başladı' başlıklı haberde "27 Eylül sabahı Azerbaycan Savunma Bakanlığı, Ermenistan Silahlı Kuvvetlerinin Karabağ temas hattındaki yerleşim yerlerini havan topları ve büyük çaplı silahlarla ateşe tuttuğunu açıkladı" ifadelerine; 28 Eylül 2020 tarihli 'Savaş devam ediyor' başlıklı haberde ise "Dağlık Karabağ'daki durumun şiddetlenmesinden sonra Ermenistan ordusu yaklaşık 500 askeri personel, 22 zırhlı araç ve 18 insansız hava aracı kaybetti. Azerbaycan Savunma Bakanlığı, Terter şehrinin Ermeni ordusu tarafından bombalanmasıyla ilgili olarak yeterli önlemlerin alınacağını açıkladı." ifadelerine yer verilmektedir.

US Today gazetesinde ise 26 Ekim 2020 tarihli 'ABD'nin aracılık ettiği ateşkes yürürlüğe girerken Ermenistan ve Azerbaycan Dağlık Karabağ için savaşmaya devam ediyor' başlıklı haberde "Çeyrek yüzyıldan fazladır süren Güney Kafkasya komşuları arasındaki gerginlik, 27 Eylül'de başlayan son çatışmalarla tırmanışa geçti. Ağır toplar, roketler ve insansız hava araçlarıyla gerçekleşen çatışmalarda yüzlerce kişi öldü." şeklindeki ifadelerle yer verilmektedir. US Today'de savaşın ilk günlerindeki haberlerde daha çok Ermenistanlı yetkililerin ağzından verilen çatışmalara dair haberlerin çerçevesinin daha sonra Azerbaycanlı yetkililerin açıklamalarına doğru kaydığı dikkati çekmektedir. Örneğin 29 Eylül 2020 tarihli 'Ermenistan-Azerbaycan çatışması tırmanıyor' başlıklı haberde "Ermeni yetkililer,

Azerbaycan güçlerinin Ermenistan'ın Vardenis kasabasında bir askeri birliğe ateş açarak bir otobüsü ateşe verdiğini ve bir sivil öldürdüğünü söyledi" ifadeleri yer alırken; 08 Kasım 2020 tarihli 'Ermenistan ve Azerbaycan birbirini Dağlık Karabağ savaşında sivilleri hedef almama sözünü bozmakla suçluyor' başlıklı haberde ise "Türkiye tarafından sağlanan insansız hava araçlarına ve uzun menzilli roket sistemlerine güvenen Azerbaycan birlikleri, Dağlık Karabağ'ın kenarlarındaki birçok bölgenin kontrolünü geri aldı ve güneyden ayrılıkçı bölgeye saldırıları bastırdı" ifadeleri görülmektedir.

4. Ahlaki Çerçeve

Haber metinlerinde, olay ve olguları ahlaki ya da dini ilkelere göre açıklayan Ahlaki Çerçeve, daha çok savaş sırasındaki saldırılarda ölen ya da yaralanan insanlar ile ilgili bölümlerde kullanılmaktadır. Örneğin Hürriyet gazetesinde 08 Ekim 2020 tarihli 'Ermenistan yine sivilleri vurdu' başlıklı haberde "Ermenistan sınırından atılan 2 füze, Azerbaycan'ın Berde kentinde bir eve düştü. Saldırıda ölü ve yaralılar olduğu bildirildi" şeklinde ifadelerle; 12 Ekim 2020 tarihli 'Uykuda vurdu' başlıklı haberde "Ermenistan saldırısında 4'ü kadın 9 kişi hayatını kaybederken, 16'sı kadın, 6'sı çocuk toplam 34 kişi yaralandı. Gün ışığıyla birlikte katliamın fotoğrafı ortaya çıktı. Füzelerin düştüğü bölge enkaz yığınına dönerken, yakınlarından haber almak için gelen aileler enkaz başında gözyaşları döktü" şeklinde ifadelerle; 14 Kasım 2020 tarihli 'Evleri ateşe başladılar' başlıklı haberde ise "Kelbecer'de tüm köy ve kasabaların üzerinde siyah dumanlar yükseliyor" şeklinde ifadelerle yer verilmektedir. Rossijskaja Gaseta'da 17 Kasım 2020 tarihli 'Ölenlerin cenaze değişimleri' başlıklı haberde "Uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı Peter Maurer, Dağlık Karabağ çatışmalarında ölen 200 kişinin cenaze değişiminin yapıldığını bildirdi" şeklindeki ifadeler; US Today gazetesinde 28 Ekim 2020 tarihli 'Ermenistan ile Azerbaycan arasında çatışma' başlıklı haberde "İki haftadır süren çatışmalarda yüzlerce kişi hayatını kaybetti ve devam eden çatışmalar, geçen hafta Moskova'da kabul edilen insani ateşkese neredeyse anlamsız hale getirdi" şeklindeki ifadeler dikkati çekmektedir.

İlham Aliyev'in açıklamalarına yer verilen haberlerde de ahlaki çerçeveye başvurulmaktadır. Örneğin Hürriyet gazetesinin 04 Ekim 2020 tarihli ve 'Aliyev'den Paşinyan'a sert tepki!' başlıklı haberde Aliyev'in ağzından aktarılan "Azerbaycan halkı ve cumhurbaşkanının bu durumu kabul-

leneceğini mi düşünüyorlar? Kutsal kentimiz Şuşa'nın Ermenilerin elinde kalacağını kabul-
leneceğimi mi düşünüyorlar? Şuşa'da sözde yönetimin başkanı 'yemin töreni' düzenlemişti. Şimdi yas töreni düzenleyecek. Fare gibi saklanıyor. Ortaya çıksın. Ermenistan başbakanı Şuşa'da dans ediyor ve bizim bunu kabulleneceğimizi mi zannediyor? Yanılıyor. Bunu hiçbir zaman kabullenmeyeceğiz." şeklindeki sözlerinde ya da 08 Kasım 2020 tarihli ve 'Azerbaycan Şuşa kentini işgalden kurtardı' başlıklı haberde "28 yıl sonra Şuşa'da ezan sesi duyulacak ve göçe zorlanan halkımız evlerine dönecek" şeklindeki sözlerinde ve ayrıca Rossijskaja Gaseta'daki 20 Kasım 2020 tarihli ve 'Aliyev, Azerbaycan'ın Karabağ'da askeri müdahale hakkı olduğunu söyledi' başlıklı haberde ise "Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Dağlık Karabağ'da askeri müdahalenin ülkesinin uluslararası hukuktan doğan hakkı olduğunu söyledi. Bütün ülkelerin kendini koruma hakkı olduğunu ve bu durumda Azerbaycan'ın da kendini savunduğunu sözlerine ekledi" şeklindeki ifadelerde de ahlaki çerçeveye başvurulmaktadır.

Hürriyet'teki 14 Kasım 2020 tarihli 'Evleri ateşe vermeye başladılar' başlıklı haber ile US Today'deki 16 Kasım 2020 tarihli 'Kaçan Dağlık Karabağlılar evlerini yaktı' başlıklı haberde anlaşma sonrasında Azerbaycan'a verilecek olan Kelbecer'deki Ermenilerin gitmeden önce kendi evlerini yaktıkları anlatılmakta ve adı verilmeyen evini yakan bir kişinin ağzından aktarılan "Varlıklarımızı Azerbaycan'a tepside sunmak niyetinde değiliz. Meralarımız, maden ve taş ocaklarımız onlara kalmayacak. Yıkılsın daha iyi! dedi" sözleri de Ahlaki Çerçeveye örnek olarak verilebilir.

5. Ekonomik Çerçeve

Haberlerde en az başvuru alan çerçeve olan Ekonomik Çerçeveye dair örnekler de haber metinlerinde oldukça sınırlıdır. Hürriyet gazetesinde 02 Ekim 2020 tarihli 'Azerbaycan ordusu bazı stratejik tepeleri işgalden kurtardı' başlıklı haberde Ermenistanlı yöneticilerin Türk mallarına boykot çağrısı yaptığı ancak Ermenistan'daki girişimcilerin Türk mallarına uygulanacak boykotun ekonomiye darbe vuracağından endişe ettikleri belirtilmekte olup konuyla ilgili açıklama yapan Ermenistan Ticaret Odası Başkanı Vagram Mirakyan'ın "Ülkemizde 80 bin irili ufaklı özel girişimci mevcut. Bunlardan 60 bini genelde Türk ham madde ve hazır ürünleriyle çalışıyor. Bir gecede tüm Türk mallarını boykot edelim dersek bu 60 bin girişimci işsiz kalır." sözlerine yer verilmektedir.

Rossijskaja Gaseta'da 27 Eylül 2020 tarihli ve 'Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki çatışmalar yeniden başladı' başlıklı haberde ise Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un açıklamalarına yer verilmekte ve Lavrov'un "Çatışmalarda ölü ve yaralılar olduğu ile ilgili alınan haberlere dair ciddi kaygı duyduğunu ve savaşın her iki taraf açısından ekonomik olarak da büyük zarara yol açacağını dile getirdiği" ifade edilmektedir.

US Today gazetesinin 19 Ekim 2020 tarihli ve 'Ermenistan-Azerbaycan savaşında Dağlık Karabağ yetkilileri yaklaşık 700 kişinin öldüğünü söylüyor' başlıklı haberde ise devam eden çatışmaların "Rusya ve Türkiye'yi de içine çekebilecek ve Hazar Denizi enerji ihracatını tehdit edebilecek daha geniş bir çatışmaya yol açabileceğine dair endişeler dile getiriliyor" denilmektedir.

Sonuç

Dağlık Karabağ coğrafi büyüklüğünün aksine, yıllar boyunca Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki ilişkilerde devletlerin kendi içlerinde, bu iki devletin arasında ve ayrıca komşu ya da ilgili diğer devletlerarası ilişkilerde merkezi bir rol oynamıştır. Savaşlar ve anlaşmalar ile yazılan bölgenin tarihinde SSCB'nin yıkılışı, Azerbaycanlılar ile Ermeniler arasındaki gerginliğin artışı önemli bir dönemece işaret etmektedir. Çünkü bu tarihten sonra bağımsızlığını kazanarak bölgesel ve küresel düzeyde çeşitli ortaklıklara giren Azerbaycan ve Ermenistan açısından bu mesele ile ilgilenen aktörlerin sayısı giderek çoğalırken gerginlik de hızla çatışma ve savaşa dönüşmüştür. Siyasi anlamda, bir yanda Azerbaycan ile diğer yanda Ermenistan ve Dağlık Karabağ Cumhuriyeti arasında çok katmanlı bir sorun teşkil eden Dağlık Karabağ uzun yıllar çözülmemiş ve iki ülke arasında ilki 1990'ların başında ve ikincisi 2020 yılında iki savaş yaşanmıştır.

Çatışmalar ve savaşlar, insanların bilgi ihtiyacının arttığı dönemler olup bu olaylarla ilgili, insanların bilgi aldığı mecraların başında da kitle iletişim araçları gelmektedir. Kitle iletişim araçları yani kısaca medya olay, olguya da durumları haber haline getirirken konuya dair bir çerçeve de inşa eder. Bu çerçevenin oluşturulması çok faktörlü bir süreçtir ve haberi okuyan kişilerin düşüncelerini etkileme ihtimali yüksektir. Zira özellikle dijital teknolojilerle gündelik hayatımızın hemen her anını ve alanını işgal eden medya, temel bilgi kaynağı haline gelmiştir. Günümüz dünyasında medya, bilgi akışının

kolaylaştırılması ve düzenlenmesi ile büyük mesafelere anında iletilmesi için başta gelen araçtır. Krizler, afetler, çatışmalar ve savaşlara dair gelişmeler dijital teknolojiler sayesinde günümüzde neredeyse dakika dakika izlenip dünya genelinde yayılabilmektedir. Bununla birlikte ülkelerin ulusal medyası, bu olayları haberleştirirken farklı noktalarını öne çıkararak çerçevelemektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, İkinci Karabağ Savaşı'nın Türkiye, ABD ve Rusya medyasında nasıl yansıtıldığına dair genel bir tablo ortaya koymaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için öncelikle üç ülkenin en fazla tiraja sahip gazetelerinin web sitelerinde konu ile ilgili çıkan haberler taranmıştır. İlk aşamada haberler üzerinde içerik çözümlemesi yapılarak haberlerin başlıkları, kaynağı, dili ve teması gibi özelliklerine bakılmıştır. Çalışmada 113'ü Türkçe, 26'sı İngilizce ve 64'ü Rusça olmak üzere toplam 203 habere içerik analizi yapılmıştır. İkinci aşamada ise haber metinlerinin konuyu nasıl inşa ettiğinin sergilenmesi amacıyla en yüksek tiraja sahip Hürriyet, US Today ve Rossijskaja Gaseta gazetelerindeki toplam 93 haber üzerinde çerçeve analizi yapılmıştır. Bu haberlerin 55'i Hürriyet, 9'u US Today ve 29'u da Rossijskaja Gaseta'nın web sitesinde yayınlanmıştır.

Haberin içeriğine dair bilgi veren ve haber anlatısında öne çıkarılan temayı önceleyen haber başlıkları, okuyucu için habere bir anlamlandırma çerçevesi çizen ilk ögedir. Haber başlığında kullanılan kelimeler, haberi okuyanların hafızasında içeriğin anlaşılması için gerekli olan bilgilerin çağrıştırılmasını ve böylece haberi yazanın tercihleri ile şekillenen bir çerçevenin inşasının kolaylaşmasını da sağlar. Çalışma kapsamındaki haberlerin başlıkları incelendiğinde, tüm gazetelerde betimleyici ifadelerin ağırlıklı olduğu ve haberlerin yarısından fazlasında (%51) tercih edildiği görülmektedir. Haberlerin %30'una yakınında başlıkta bir alıntıya ve geri kalan kısmında (yaklaşık %20) ise yorum içeren ifadelere yer verilmiştir. Aslında kimden, hangi ifadenin alıntı olarak verildiği oldukça önem taşır. Bu bakımdan alıntı, üstü örtük bir yorumlamaya işaret eder. Bu durumda haber başlıklarında açık ya da gizli bir şekilde yorumlayıcı yani başka bir ifadeyle yazanın çerçevesini destekleyen bir söylemin ağırlıklı olduğunu söylemek mümkündür.

İncelenen haberlerin temasına bakıldığında, savaşın gidişatına yönelik bilgi veren haberlerin (93 adet) yoğunluklu olduğu ve bu haberler içinde olumlu (42 haber)

ve olumsuz (41 haber) haber diline sahip olanların oranının çok yakın olduğu dikkati çekmektedir. Savaşla ilgili haberler açısından çatışmalar tabii ki haber değeri taşımaktadır ancak tüm haberlerin neredeyse yarısının savaşın seyrine dair anlık verilere odaklanması, savaşın adeta borsa haberleri ya da yarışma programları gibi an be an takip edilmesini sağlamakla birlikte ciddiyet ve hissiyatındaki önemin kaybına da yol açmaktadır.

İkinci Karabağ Savaşı'nın üç ülkedeki medya yansımalarına dair çözümleme, haberlerde en çok tercih edilen çerçevenin sorumluluk yükleme (%32) olduğunu göstermektedir. Bunu, yakın bir oranla (%30) insani ilgi çerçevesi ile çatışma çerçevesi (%27) izlemektedir. En az tercih edilen çerçeve ise ekonomik çerçevedir. Haber anlatılarında sorumluluk yükleme çerçevesi daha çok tarafların savaşın nedenlerine dair açıklama ve karşılıklı suçlamalarına dair ifadelerde göze çarpmaktadır. İnsani ilgi çerçevesi ise sıklıkla çatışmalardan etkilenenlerin hikâyeleri üzerinden kurulmaktadır. Savaşın gidişatına dair rakamsal ifadelerle desteklenen verilerin aktarıldığı bölümlerde ise çatışma çerçevesi öne çıkmaktadır. Haberlerin çerçeve analizi, çalışmaya dahil edilen ülkelerin Azerbaycan ve Ermenistan ile ilişkilerinin haber medyasına da yansıdığına işaret etmektedir. Bu durum, özellikle ABD ve Rusya'nın Dağlık Karabağ sorunu sürecinde izledikleri politikalar bağlamında değerlendirilmelidir. ABD'nin ekonomik ve stratejik çıkarları dengeleme temelli politikası, genel olarak haberlerin söylemine de yansımış görünmektedir. Zira sorumluluk yükleme çerçevesinin kullanıldığı ABD medyasındaki haberlerin dili, taraflara yüklenen sorumluluğu paylaşırma ve dengeleme eğilimli olup bu da Karabağ sorununun seyri boyunca izlediği politikalarla uyusmaktadır. Rus medyasındaki haberlerde de benzer bir tutumun haber diline yansıdığı, en azından açık bir tarafgirlik göstermediği ifade edilebilir. Bu durumda, uluslararası ilişkilerde ülkelerin birbirlerine karşı aldıkları tavırların ülkelerin medyalarına da yansıdığını söylemek mümkündür.

Çalışmada, savaşın Türkiye, ABD ve Rusya medyasında temsili ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bölgesel dengelerin yanı sıra sorunun ve savaşın seyrini etkileyen önemli aktörler olan bu üç ülkenin günlük gazetelerinin internet sitelerinde konu ile ilgili çıkan haberler, söylemsel açıdan ele alınmıştır. Çalışmaya, savaşın doğrudan

tarafları oldukları için ön yargılı olabilecekleri düşüncesiyle Azerbaycan ve Ermenistan medyası dahil edilmemiş olup çalışmayla, sınırlı da olsa savaşın uluslararası boyuttaki yansımalarına dair bir tablo ortaya konulması amaçlanmıştır. Bununla birlikte çok taraflı ve çok katmanlı bir konu olması dolayısıyla ilgili tüm ülkeler çalışmaya dahil edilememiştir. Çalışmanın üç ülke medyasını ve sadece internet siteleri üzerinden ulaşılan haberleri kapsamasının yanı sıra takip edilen sürenin de iki ay ile sınırlı olması önemli birer kısıtlılıktır. Ayrıca çalışmada sadece uzun bir tarihi geçmişi olan Dağlık Karabağ sorununun doğrudan sonucu olan İkinci Karabağ Savaşı ile ilgili haberler incelenmiştir. Tarihsel olayların bugününü anlamak için geçmişinin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu bakımdan Dağlık Karabağ sorunun yanı sıra Birinci Karabağ Savaşı'nı da içeren tarihsel bir çalışma olmaması bir diğer önemli kısıtlılıktır. Bununla beraber çalışmanın bundan sonra konu ile ilgili yapılacak araştırmalarda yol gösterici olacağı ve karşılaştırmalı çalışmalara da veri sağlayacağı düşünülmektedir. Savaşın doğrudan tarafları olan Azerbaycan ve Ermenistan'daki medya temsili çalışmanın konusu olmamakla birlikte bu çalışmanın sonuçlarının, bu konuda yapılacak ileriki çalışmalar açısından da faydalı olacağına inanılmaktadır. Çalışma ayrıca diğer kitle iletişim araçlarına genişletilebileceği gibi bölgedeki diğer savaşların medya temsiline dair ya da farklı ülkelerdeki medya yansımalarına dair yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar için de bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Extended Abstract

Nagorno-Karabakh is one of the most important topics in the tense relations between Azerbaijan and Armenia, which the countries gained independence after the collapse of the USSR, and this problem is the main determinant of all bilateral or multilateral political, diplomatic, military or economic relations established by the two countries on a regional and international scale. Although its history dates back to a long time ago, the Nagorno-Karabakh problem has grown exponentially since the 1980s. The fact that the region has oil resources and the instability of the newly independent countries also play an important role in the entry of the Nagorno-Karabakh problem into the world agenda. Politically, the Karabakh issue, which is seen as a conflict between Azerbaijan on the one hand and Armenia and the Nagorno-Karabakh republic on the other, is

extremely complex and multi-layered. After the two wars, the first in the 1990s and the second in 2020, a situation the effects of which can be better understood in the coming years has emerged.

The Nagorno-Karabakh region has become the center of the large-scale war between Armenia and Azerbaijan in 2020. The Second Karabakh War started with the clashes that took place on the contact line during the daylight hours of September 27, 2020. Azerbaijan has called on the international community to react, arguing that Armenia is the main threat to security and stability in the South Caucasus. Russia hosted the first meeting to initiate a ceasefire between the two countries on October 10, but the ceasefire broke down before it went into effect. The capture of the city of Shusha by Azerbaijani forces on November 8, 2020 was the turning point of the war. The Second Karabakh War, which lasted for 44 days, resulted in the decisive military victory of Azerbaijan, and Azerbaijan managed to regain a large part of its occupied lands for a long time.

The influence of the media on public opinion in international conflicts can affect both domestic and foreign policies of countries. The news media is the first place to look in order to understand the general atmosphere in a country about a subject. People get information about crises, conflicts, wars, and etc. through the media. Therefore, what the media includes in the news narrative can have positive or negative effects on people. News is a phenomenon that has many definitions but cannot be agreed upon, and is basically information about a new, sudden, unexpected and interesting event, situation or phenomenon. The production of meaning in the news is carried out by giving the events within a certain frame. News frame involves the use of language to highlight certain aspects of the narrative.

The main subject of this study is reflection of the Second Karabakh War in the news. The study aims to analyze how the war was handled in the media of Turkey, USA and Russia, in other words, countries closely related to the subject. In the study, a two-stage method was followed, the first being content analysis and the second being frame analysis. For the content analysis, the three newspapers with the highest circulation in each of the three countries were selected as the sample. Within the scope of the study, a total of 203 news, 113 in Turkish, 26 in English and 64 in

Russian, were subjected to content analysis. In the second stage, the frame analysis of the news in one newspaper with the highest circulation from each country was carried out.

According to the results of the content analysis, it was the Turkish media that gave the most news about the subject. Turkey is followed by Russia and the USA. Looking at the theme of the analyzed news, it is noteworthy that the news giving information about the course of the war is more (93 news) and the ratio of those which have positive (42 news) and negative (41 news) news language is very close. The news were examined in terms of the news frame, which is an important part of the news narrative, and 65 of the news have attribution of responsibility frame and 61 of them have human interest frame. These are followed by conflict frame (55 news), moral frame (15 news) and economic frame (7 news), respectively. The attribution of responsibility frame in the news narratives is more prominent in the statements about the explanations and mutual accusations of the parties about the causes of the war. The human interest frame is often built on the stories of those affected by the war. Conflict frame comes to the fore in the parts where data supported by numerical expressions regarding the course of the war are transferred. The frame analysis of the news points out that the relations of the countries included in the study with Azerbaijan and Armenia are also reflected in the news media. This situation should be evaluated especially in the context of the policies followed by the USA and Russia during the Nagorno-Karabakh conflict. The US policy based on balancing economic and strategic interests seems to be reflected in the discourse of the news in general. Because the language of the news in the US media, in which the attribution of responsibility frame is used, tends to divide and balance the responsibility imposed on the parties, and this is in line with the policies followed throughout the course of the Karabakh conflict. It can be stated that a similar attitude is reflected in the news in the Russian media, at least it does not show an open bias. In this case, it is possible to say that the attitudes of countries towards each other in international relations are also reflected in the media of the countries.

Kaynakça

Acar, D.Ş. ve Çemrek, M. (2005). Kafkasya'nın Kronikleşen Çatışma Alanı: Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi, *Karadeniz Araştırmaları*, 8

- (1), 114-136.
- Adams, W. C. (1987). Mass Media and Public Opinion About Foreign Affairs: A Typology of News Dynamics, *Political Communication*, 4(4), 263-278.
- Baum, M. A. and Potter, B. K. (2008). The Relationships Between Mass Media, Public Opinion, and Foreign Policy: Toward a Theoretical Synthesis, *Annual Review of Political Science*, 11(2), 39-65.
- Baum, M. A. and Potter, B. K. (2019). Media, Public Opinion, and Foreign Policy in the Age of Social Media, *The Journal of Politics*, 81(2), 23-44.
- Bennett, S.E., Flickinger, R.S. and Rhine, S.L. (1997). American Public Opinion and the Civil War in in Bosnia, *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 2 (4), 87-105.
- Bilgin, M.S. (2020). Karabağ Zaferine Giden Süreç ve Jeopolitik Sonuçlar, *ULİSA*12, 8, 14-19.
- Bloch-Elkon, Y. (2007). Studying the Media, Public Opinion, and Foreign Policy in International Crises: The United States and the Bosnian Crisis, 1992–1995, *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 12(4), 20-51.
- Caferov, N. ve Aslanlı, A. (2016). Karabağ Sorununda Ateşkes ve Rusya, *Ermeni Araştırmaları*, 53, 239-259.
- Campbell, D. (2013). Poststructuralism. T. Dunne, M. Kurki and S. Smith (Eds.) içinde International Relations Theories. Discipline and Diversity (s. 223-246). Oxford: Oxford University Press.
- Cottle, S. (2000). *Ethnic Minorities and the Media: Changing Cultural Boundaries*, Buckingham: Open University Press.
- d'Haenens, L. and de Lange, M. (2001). Framing of Asylum Seekers in Dutch Regional Newspapers, *Media, Culture & Society*, 23(6), 847-60.
- Ekici, Y. (2017). Azerbaycan ve Ermenistan Arasında Bitmeyen Dağlık Karabağ Sorunu, *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 63-77.
- Entman, R. M (2007). Framing Bias: Media in the Distribution of Power, *Journal of Communication*, 57(2), 163-173.
- Ergun, A. and Valiyev, A. (2020). An Account on Karabakh War: Why Now and Then What? *Panorama, e-publication*. <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/11/09/an-account-on-karabakh-war-why-now-and-then-what/> (Erişim Tarihi: 10.11.2020)
- Eyvazlı, E. (2019). Hocalı Katliamına Giden Süreç ve Türk Basınında Hocalı Katliamı, *Avrasya İncelemeleri Dergisi / Journal of Eurasian Inquiries*, 8(2), 152-173.
- Fiske, J. (2003). İletişim Çalışmalarına Giriş (S. İrvan, Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Güler, M.Ç. (2020). Karabağ'ın Özgürleştirilmesi ve Sahadaki Yeni Denklem. *SETA*, 301, 1-4.
- Hallahan, K. (1999). Seven Models of Framing: Implications for Public Relations, *Journal of Public Relations Research*, 11(3), 205-242.
- Hasanoğlu, M., Memmedov, A. ve Maharramov, B. (2020). İkinci Karabağ Savaşı Sonrası Azerbaycan-Türkiye İlişkileri, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(3), 522-529.
- Holsti, R. (1998). Content Analysis. E. Aronson (Eds.) içinde The Handbook of Social Psychology (s. 461-472). NJ: Auflage.
- İlhan, E. ve Dirik, N. (2011). Savaş Haberleri Bağlamında Haber Politikaları: ABD Örneği, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 33, 61-86.
- Kavak, Z. H. (2014). *22. Yıldönümünde Hocalı Katliamı*, İstanbul: İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Kazımlı, E. (2018). Azerbaycan'ın Jeopolitik Konumu ve Karabağ Sorunu, Black Sea-Caucasus Region: Risks and Opportunities. https://tasam.org/Files/Icerik/File/Pages_from_karadenizkafkaskong_pdf_9d8f1acf-2ae7-4c72-bea0-33b8b232aacc.pdf (Erişim Tarihi: 13.10.2021)
- Kılıç, S. (2021). Türk Yazılı Basınında Covid-19 Haberlerinin Çerçevenmesi, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 35, 317-337.
- Latifaci, N. (2011). Dağlık Karabağ Sorunu Bağlamında Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan İlişkileri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Neciyev, E. (2011). Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesi Sürecinde Karabağ Problemi, *Ermeni Araştırmaları*, 39, 163-186.
- Neuendorf, K. (2002). *The Content Analysis Guidebook*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Neuman, W. R., Just, M. R. and Crigler, A. N. (1992). *Common Knowledge*, Chicago: University of Chicago Press.
- Özgen, C. (2021). 44 Günün Ardından: 2020 Karabağ Savaşı'nın Askeri Açından Analizi, *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 104-123.
- Pan, Z. and Kosicki, G. (1993). Framing Analysis: An Approach to News Discourse, *Political Communication*, 10, 55-75.
- Pashayeva, G. and Göksel, N. (2011). *The Interplay of the Approaches of Turkey, Russia and the United States to the Conflict over Nagorno-Karabakh*, SAM Center for Strategic Studies, Baku.
- Paşayeva, G., Bağirova, I., Aliyev, K. M. ve Meh-

- diyev, F. (2013). SSCB'de Yarı-özerkliğin Hukuki Durumu: Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi Örneği, *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 14, 69-103.
- Poyraz, B. (2002). *Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik*, Ankara: Ütopya.
- Scheufele, D. and Tewksbury, D. (2007). Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models, *Journal of Communication*, 57, 9-20.
- Soroka, S. N. (2003). Media, Public Opinion, and Foreign Policy, *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 8(1), 27-4.
- Tokluoğlu, C. (2013). Azerbaijani Elite Opinion on the Resolution of the Nagorno-Karabakh Conflict (1991 and 2002), *Bilig*, 64, 317-342.
- Tuchman, G. (1978). *Making News: A Study in the Construction of Reality*, New York: The Free Press.
- van Dijk T. A. (2003). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. B. Çoban ve Z. Özarslan (Der.) içinde Söylem ve İdeoloji (s. 10-76). İstanbul: Su Yayınevi.
- van Dijk, T. (1995). Power and the News Media, *Political Communication and Action*, 1, 9-36.
- Wimmer, R. D. and Dominick, J. R. (2006). *Mass Media Research: An Introduction*, Wadsworth Publishing: Belmont.
- Yağlı, S. (2007). Haber ve İdeoloji İlişkisi: Haber Metinlerinde Gerçekliğin Sunumu, *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli e-Dergisi*, 2, 337-353.
- Yapıcı, U. (2015). Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikası (1989-1993): Batı'nın Belirleyiciliği, *Alternatif Politika Dergisi*, 7(3), 425-456.
- Yıldırım Önk, Ü. (2011). Televizyonda Savaş Haberleri Üzerine Bir Karşılaştırma 2003 Irak ve 2011 Suriye Olayları, *Journal of Yaşar University*, 24(6), 3990-4006.
- Zor, L. (2018). Karabağ Savaşı'nın Azerbaycan Sinemasındaki Sunumu: Nabat Filmi Örneği, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 40, 56-70.
- Çerçeve Analizi Yapılan Haberler**
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-koyler-bombalanmisti-azerbaycan-karsi-saldiri-baslatti-41621632>
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-ermenistanin-kanli-saldirisi-sonrasi-abden-cagri-41621789>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberi-abdden-ermenistan-ve-azerbaycana-flas-cagri-41622008>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/alcak-saldiriya-etkili-yanit-41622054>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberi-rusyadan-azerbaycan-ermenistan-cagrisi-41622542>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/400-hedef-vuruldu-20-zirhli-imha-edildi-41623017>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/pompeodan-daglik-karabag-aciklamasi-41623468>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycan-cumhurbaskani-alievden-flas-aciklamalar-41623804>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/irandan-ermenistan-igali-sona-erdirmeli-cagrisi-41624443>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycandan-flas-aciklama-ermenistan-terorist-ve-parali-askerler-getirdi-41624874>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberler-ermenistan-roket-atti-terter-bosaldi-karabagda-bir-hayalet-sehir-41624829>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycan-savunma-bakanligi-yabanci-askeri-yetkililere-ikinci-kez-brifing-verdi-41625726>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rusyadan-daglik-karabagda-araf-tutmuyoruz-adil-bir-cozumu-destekliyoruz-mesaj-41625872>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycan-ordusu-bazi-stratejik-tepeleri-igalenden-kurtardi-41626040>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/hem-dunyaya-hem-ulkesine-madara-oldu-pasinyan-perisan-41625797>
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-cavusoglu-derhal-azerbaycan-topraklarindan-ceksin-41626421>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/daglik-karabagdan-kacis-basladi-durumuz-cok-kotu-41626662>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberi-pasinyan-pes-etti-ermenistan-ateskes-istedi-41626802>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/alievden-erdogana-tesekkur-mektubu-azerbaycanin-yalniz-olmadigini-gosterdiniz-41627287>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/aliev-7-koy-ermenistan-igalinden-kurtarildi-41627304>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/alievden-pasinyana-sert-tepki-fare-gibi-kaciyor-41627834>
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/pasinyan-gulunc-iddiayi-tekrarladi-41627882>
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalindan-daglik-kara>

- bag-sorunu-aciklamasi-41629463
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycan-ele-gecirilen-ermeni-mevzilerini-ve-cephanelerini-paylasti-41629564>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-aliyev-ve-putinden-kritik-gorusme-41629970>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-catismalar-ne-zaman-bitecek-reuters-duyurdu-aliyevden-son-dakika-aciklamasi-41630240>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberler-ermenistan-yine-sivilleri-vurdu-41630907>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haber-azerbaycan-ve-ermenistan-ateskes-konusunda-anlasti-41632492>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-azerbaycan-savunma-bakanligi-paylasti-boyle-imha-edildi-41632934>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/72-saatlik-teknik-ateskes-41632995>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberler-hurriyet-gencede-ateskes-ten-14-saat-sonra-ermenistan-sivilleri-uykuda-vurdu-41633526>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ermenistanin-saldirlarinda-azerbaycanli-42-sivil-yasamini-yitirdi-206-sivil-yaralandi-41635155>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ermenistanin-saldirlarinda-olen-azerbaycanli-sivillerin-sayisi-43e-yukseldi-41635658>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycan-ordusu-cephede-ustunlugunu-surdu-ruyor-41637906>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-azerbaycan-ile-ermenistan-arasinda-gecici-ateskes-anlasmasi-41638995>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberleri-nato-daglik-karabagdaki-catismanin-tarafi-degiliz-41642417>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-ermenistan-ateskesi-ihlal-etti-41645745>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-azerbaycan-daglik-karabagin-sozde-savunma-bakani-harutyunyani-boyle-vurdu-41647376>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haber-ermenistan-berdede-sivilleri-vurdu-21-kisi-hayatini-kaybetti-aliyevden-ilk-aciklama-geldi-intikamini-alacagiz-41648184>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycan-ordusu-susa-kapisina-dayandi-41649526>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycan-ordusu-ermenistan-guclerine-kayip-verdirmeye-devam-ediyor-41650756>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberler-azerbaycan-7-koyu-daha-isgalden-kurtardi-41654307>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-cok-kritik-gelisme-azerbaycan-susa-kentini-isgalden-kurtardi-41657277>
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kafkasyanin-incisi-28-yil-sonra-kurtuldu-41657539>
<https://www.hurriyet.com.tr/galeri-son-dakika-ermenistanda-meclis-baskanini-linc-etmeye-calistilar-pasinyanin-esyalarini-caldilar-iste-o-goruntuler-41658663>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/9-madde-lik-anlasma-41659566>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycanin-zaferi-41659564>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haber-azerbaycan-ordusunun-isgalci-ermenistandan-kurtardigi-susada-28-yil-sonra-ilk-ezan-okundu-41660400>
<https://www.hurriyet.com.tr/galeri-son-dakika-haberler-ermenistandan-sok-goruntuler-yakip-yikip-atese-veriyorlar-41662421>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haber-azerbaycan-karsisinda-agir-yenilgiye-ugrayan-pasinyan-zor-durumda-ermenistanda-bir-istifa-daha-geldi-41663742>
<https://www.hurriyet.com.tr/galeri-son-dakika-haberler-putinden-pasinyana-daglik-karabag-uyarisi-turkiyeyi-suclamak-zor-ermenistan-anlasmaya-uymazsa-intihar-olur-41665514>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/aliev-turkiye-ve-rusyanin-ortakligindan-mutluyuz-41668577>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/agdam-daki-barbarlik-gun-agarinca-ortaya-cikti-41668791>
<https://www.hurriyet.com.tr/galeri-son-dakika-haber-27-yil-sonra-bir-ilk-aliev-ve-esinden-tarihi-ders-ermenilerin-harap-etti-gi-camiye-boyle-girdiler-41670397>
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haber-ve-azerbaycan-ordusu-kelbecere-girdi-41671163>
<https://russian.rt.com/ussr/article/787279-stolknoveniya-armeniya-azerbaidzhan-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/article/787439-karabah-konflikt-reakciya-mir>
<https://russian.rt.com/ussr/article/787796-kreml-turciya-nagornyi-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/news/788151-frg-ros-siya-turciya-nagornyi-karabah>

- <https://russian.rt.com/ussr/article/788470-putin-tramp-makron-zayavlenie-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/news/788739-karabah-razrusheniya-stepanakert>
<https://russian.rt.com/ussr/news/789054-azerbaidzhan-selo-aliev>
<https://russian.rt.com/ussr/news/789983-britaniya-kanada-prizyv-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/news/790095-armeniya-obstrel-neft-azerbaidzhan>
<https://russian.rt.com/ussr/news/790475-azerbaidzhan-gibel-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/news/790897-armeniya-azerbaidzhan-peregovory-rossiya>
<https://russian.rt.com/ussr/news/791267-erevan-baku-obvineniya>
<https://russian.rt.com/ussr/article/791477-nagornyi-karabah-peremirie-lavrov>
<https://russian.rt.com/ussr/news/792864-aliev-nayomniki-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/news/794125-pashinyan-aliev-karabah-moskva>
<https://russian.rt.com/ussr/article/794910-karabah-obostrenie-diplomaticheskoe-reshenie>
<https://russian.rt.com/ussr/news/795233-aliev-kontrol-granica-iran>
<https://russian.rt.com/ussr/news/795598-pompeo-azerbaidzhan-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/news/796147-erevan-karabah-specnaz>
<https://russian.rt.com/ussr/news/796516-pashinyan-armeniya-ustupki-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/news/798013-minskaya-gruppy-peregovory-erevan-baku>
<https://russian.rt.com/ussr/article/798342-aliev-azerbaidzhan-armeniya-rossiya>
<https://russian.rt.com/ussr/news/799507-putin-konflikt-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/news/801064-azerbaidzhan-otstuplenie-armeniya-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/news/801385-aliev-rossiya-turciya-karabah>
- <https://russian.rt.com/ussr/news/803786-mkk-karabah-pogibshie>
<https://russian.rt.com/ussr/news/804929-azerbaidzhan-pravo-konflikt-karabah>
<https://russian.rt.com/ussr/news/805340-aliev-soglashenie-karabah-tochka>
<https://russian.rt.com/ussr/news/806430-azerbaidzhan-raion-karabah>
<https://www.usatoday.com/story/news/world/2020/09/29/armenia-says-turkey-azerbaidzhan-downed-jet-nagorno-karabakh-dispute/3574360001/>
<https://www.usatoday.com/story/news/world/2020/10/19/armenia-azerbaidzhan-fighting-roughly-700-killed-nagorno-karabakh/3708671001/>
<https://www.usatoday.com/story/news/world/2020/10/26/armenia-azerbaidzhan-continue-fight-us-brokered-truce-start/6038400002/>
<https://www.usatoday.com/story/news/world/2020/10/26/armenia-azerbaidzhan-continue-fight-us-brokered-truce-start/6038400003/>
<https://www.usatoday.com/story/news/world/2020/10/29/azerbaidzhan-hits-hospital-dispute-armenia-over-nagorno-karabakh/6073536002/>
<https://www.usatoday.com/story/news/world/2020/11/01/armenia-wants-russias-help-vs-azerbaidzhan-nagorno-karabakh-fight/6113917002/>
<https://www.usatoday.com/story/news/world/2020/11/11/armenia-azerbaidzhan-agree-with-russia-stop-nagorno-karabakh-fight/6246747002/>
<https://www.usatoday.com/videos/news/nation/2020/11/16/fleeing-nagorno-karabakh-residents-burn-own-homes/6316642002/>
<https://www.usatoday.com/world-nation/story/2020-11-25/azerbaidzhan-leader-vows-revive-nagorno-karabakh-armenia>